

különzám

1983.

SZONYI GYULA RAJZA

jogtörténet

Toprengés egy torzkép előtt
ION LANCRAJAN: GONDOLATOK ERDÉLYRŐL

A magyar szellemi élet a közös léthez méltó érdeklődéssel figyeli a szomszédos népek íróinak esztétikai-gondolati értékeit közvetítő műveit. A legértékesebbek, ha késedelemmel is, de eljutnak a magyar olvasók könyvespolcra. Az elmúlt évtizedekben a fordítások révén jelentősen gyarapodtak ismereteink a szomszédos népek irodalmáról, kultúrájáról és jelenéről. E művekkel gazdagodott élményvilágunk is. Talán nem fölösleges említeni, hogy a fordításokkal sokasodtak a szellemi hidak, a magyar nép becsülése is a véle egy régióban élő népek iránt - éppen mert közelről megismerhette a szomszédság sajátos gondolkodását, teremtő kedvét, lelkeségét, álmait, mindazt, amit művek közvetítenek az olvasó számára. A szellemi hidak tartópillérei ezzel is erősebbre cserélődtek, ha alkalom kínálkozott vitáink továbbfolytatására, az elvek, meggyőződések, szándékok tisztázására. Nem ok nélkül vélhetjük úgy, hogy a viták fellelegeket usztattak el közös égboltunkról, s a szellem napsugara mindkét oldalon csökkentette a hajlamot a történelmi gyökerű neurózisra. Ezek a viták épp nyíltságuknál fogva, nemhogy elmérgesítették volna a sebeket, épp ellenkezőleg, felfekasztották a gennyedést, és segítették a gyógyulást. Minden szervezett vagy spontán vita le- döntött egy-egy lelki válaszfalat, nem a feszültséget, hanem a bizalmat erősítette.

Persze igen nehéz egy nemzeti irodalom egész teljesítményének a számontartása, még reménytelenebb föladatnak tűnik a válogatás és fordítás. Gyakran megesis, hogy épp a legjelentősebb művek lefordítatlanul maradnak, az is, hogy a középszerűnek nagyobb figyelmet szentelünk, mint amennyit megérdemelne. Ennek is meg lehet azonban a haszna. Hiszen az esztétikai minőség hiánya még inkább arra készteti az olvasót, hogy a lemeztelenedett gondolatokra figyeljen. Ilyen munka Ion Lencrajan: Gondolatok Er-

délyről című cikkgyűjteménye /Cuvint despre Transilvania, Bukarest, 1982./. Ez a könyv, ha nem is onismeretünket, de realitásérzékünket mindenképpen gyarapíthatja, még inkább növelhetné, ha magyarul is olvashatnánk. Csak magyarra fordítva tekinthetne minden érdekelt abba a /görbe-/ tükörbe, amelyet ha nem is a kor, de a kor egy megbízottja tart elénk. A kép vigasztalan, de a tükörbe tekintés elkerülhetetlen.

A könyv négy részre tagolódik. Az Erdélyi rapszódia cikkei még 1957-ben keletkeztek. A Szülőföldben 1979-es írások kaptak helyet, míg a terjedelmesebb harmadik fejezet 1980-as datálással "A hazafiság - életszükséglet" címen ajánlja magát. Már a fejezetcímek is érzékeltetik, hogy az Erdély körüli témákat az érzelmek felől közelíti meg a szerző. A szentimentális vallo-mások a kötet címéül is adott Gondolatok Erdélyről /1982/ fejezetben csucsosodnak egyetlen indulatzuhattaggá, furcsa módon arról, hogy Erdély, a "több ezer éves ősi román föld" biztonságát továbbra is veszélyeztetik a magyarok.

A dagályos stilusu, frázisértékű állításokat terjengősen ismételtető, a tapasztalatnak és történelmi igazságnak fittyet hányó, az olvasók érzelmeire apelláló és spekuláló könyvet csak is tartalmi szempontból érdemes vizsgálni. Azt szükséges elodázhatatlanul elemezni, hogy mi miatt és milyen célból szerkesztették egybe a negyedszázados időszakot átfogó cikkgyűjteményt? A cikksorozat azt sugallja, ugyanis, hogy az elmúlt 25 évben nem szűnt meg a veszélykontinuitás. A szerző többször megismétli, hogy a veszélyhelyzet azóta létezik, amióta a magyarság megjelent Európában és megpróbálta leigázni a maga vad módszereivel a magas kulturájú, ősi dák és szelíd római hagyományok szerint élő román népet. A mai olvasó természetesen némi történelmi leckében is részesül a régmultról, mielőtt még a szerző a mai veszélyekről szólna. Kijelenti például, hogy "...amikor a magyarság betolakodott Erdélybe, a románok már rég keresztények voltak, s ez döntő fontosságú a kor viszonyai szempontjából; /a románok/ településeken éltek, nemcsak pásztorkodtak, földműveléssel is foglalkoztak..." /144.l./ A magyarság viszont még négyszáz évvel később sem illeszkedett be az európai létviszonyokba, továbbra is

nomád módon élt. "Freisingeni Ottó püspök feljegyzése szerint" ugyanis a magyarok - olvasható a mai hirdás - "nálunk otthon a pusztán még a 12. században is sátrakban laktak" /114.1./.

Barbárságunkról a perdöntő forrásanyagot Illyés Gyula közvetíti a Puszták népében Lancranjen számára. Itt azonban annyit mindenképpen szükséges megjegyezni, hogy a szerző a román nyelvben meghonosodott "puszta" szót pejorativ jelentésében használja, ami nagyjából az Erdély nélküli történelmi Magyarország területére vonatkoztatandó. A püspök által az Alföld népéről rögzült hirdás átlényegül a "pusztán élő magyar nép" ázsiai életviteléről szóló tudósítássá: barbárságunk történelmi evidenciájává. Illyés művének érzékletes történelmi példái a továbbiakban nem is érdeklik Lancranjant. Abba hagyja idézését, még mielőtt meginogna saját előítéletrendszerét is. Olvasható ugyan Ottó püspök vallomásának közvetlen szomszédságában más forrásanyagot is, de ezeket jobbnak tartja elhallgatni. Acsády Ignác forrásközlését például a 12. század eleji domosi apátságról. Az apátsághoz ekkor 57 falu tartozott, és a történész pontosan felsorolja, hogy melyik falunak hány házhelye, háza, portája volt. A lajstrom áttekintése azonban nincs ingyére a szerzőnek, hisz ez nem illik 12. századi nomád voltunkról konstruált freskójába. Ez az idézési és értelmezési mód egyébként fő-fő módszere a cikkek írójának. Kedvenc időtöltése a tudatos ferdtetés, az olvasók félrevezetése. Az így nyert "tények" és "adatok" szolgálnak aztán alapul a veszélykonceptió kimunkálásához. E történelmietlen képzelgés szerint Erdélynek Magyarországhoz való tartozása olyan égbekiáltó igazságtalanság volt, hogy "Ady Endre, Bartók Béla és mások áldását adták Erdély és Románia egyesülésére". /161.1./ Akik mit sem tudtak a magyar történelemről, akik csak felületesen ismerik az európai népek történelmét, realitásérzéküket viszont megfertőzték a cikkgyűjteményhez hasonló írások és beszédek, azok talán megtörténtnek fogadhatják az Adynak és Bartóknak tulajdonított magatartást. Azt is, amit a mai viszonyokról ír a szerző.

Lancranjen, finoman szólva, beteges valóságtorzító. Ervényes ez az észrevétel a történelmi sorsfordulók "elemzésére"

éppugy, mint a szociál-pszichológiai megközelítést kívánó témákra, jelenségekre. Ha lehetséges, még fokozottabban így van, amikor megfellebbezhetetlennek tűnő biztonságtudattal rajzolja meg a két nép - a magyar és a román - jellembeli tulajdonságait. A szerző prekonceptiójában a magyarság vad, hódító természetétől elapvetően elüt a román nép "mélyen humanus és megértő" karaktere. A szerző szerint teljesen indokolatlan a különbségtevés magyar "parasztok, munkások és polgárok" között. Minden rétegnek és személynek hajlama van a mások elnyomására, az ur, a gazda szerepének vállalására. /165. l./ Ezt a törekvésünket állítólag mindmáig makacsan őrizzük magunkban. De nem is történhetett másként, lévén szó népünk faji jellemvonásairól. Tulajdonképpen e másokat elnyomó hajlamunk miatt kerültünk be az európai történelemkönyvekbe is. A románokról viszont - egyszerűsodik fekete-fehér ellentétpárrá a kplet - ezért nem irt senki, mert a dákok utódai mindig békességet kívántak, s századokon át csöndben meghuzták magukat. Erdély hegyeiben. "Ha a románok is fosztoगतó seregekben dultak volna az Alpokig, s a Rajnáig, ha kegyetlen fosztoगतások közepette kalandoztak volna bármerre is /mint a magyarok tették/, keresvén a minél zsirosabb zsákmányt, s a helyet a letelepedésre, ha ők /a románok/ is egyszerre, egy bizonyos napon keresztelkedtek volna meg, mint más népek /a magyarok/ tették /István király parancsára/, akkor őket is gyakrabban és nagyobb nyomattal emlegette volna a kor krónikása." /138. l./ Ilyen kétes dicsőségre azonban a békés keresztény életmódra áhító románság sose vágyott: a háborúnál többre becsülte a békét, a kardrázásnál a "mélységesen humanista" életformát. A két nép karakterének összehághathetetlen mássága miatt állandósult egyébként a román-magyar bajvivás is. Az agresszív magyarok ugyanis ezer éven át megpróbálták elnyomni, kizsákmányolni, sőt kiirtani a szelíd román népet. A történelmi együttlét alatt "mindig volt agresszió és voltak agresszorok, mivel a románoktól örökké elvettek valamint." /131. l./ Föl sem ötlük a szerzőben, hogy a szegény jobbágy romántól nemcsak Erdélyben vettek el valamit, hanem a román fejedelemségekben - Havasalföldön és Moldvában, majd Romániában is. /Zárójelben saját magyarázataim. K. P. /

A tanulságul szolgálható magyar vagy román történelmi példák nem érdeklik a szerzőt, kizárólag a koncepcióját szolgáló faji aspektusokat értelmezi. És ha úgy véli, hogy a példatár nem elég bőséges, akkor azonnal följogosítva érzi magát annak kijelentésére, hogy a magyar történészek megpróbálják a történelmet "megaggyusztálni" /sic!/, mialatt "érdekeik szerint hazudoznak" /140.1./. A fejét népnevelésre adó Lancranjan azt szeretné, ha a történelmi eseményekről mindenki az ő fantáziainterpretációját fogadná el, ha például a sajátos román "nemes nagylelkűségről" senkiben nem támadna kétkedés azzal az állítással kapcsolatban, hogy 1920 és 1940 között Erdélyben maradéktalan volt a magyar kisebbség egyenjogúsága; hogy "az anyanyelv használata a legkevésbé sem volt korlátozva" /169.1./. A szerzőt csoppet sem zavarja, hogy a korabeli román és magyar sajtó egészen másról tudósít, hogy a történészek sem így ismerik azt az időszakot. Ugy tesz, mintha nem tudna róla, hogy a harmincas évek második felében a szintiszta erdélyi magyar falvak állami iskoláiban a magyar gyermekek anyanyelvükön nemhogy az osztályban, de még az udvaron sem szólalhattak meg. Azt is tudnia illenék /tudja is nyilván/, hogy a magyar közösségek kisiskolásait a román nemzeti és egyházi ünnepeken távoli falvak román templomaiba vezényelték, hogy az állam nyelvén és idegen rítus szerint dicsérjék az urat, s dicsőítsék a királyt. Az már csak ráadásélmény és -szenvedés volt, hogy a hivatalokban magyarul tilos volt beszélni. Erre mindenütt feliratok figyelmeztették az állampolgárokat. Még föltételezni is képtelenség, hogy Lancranjan ne így ismerné a történelmet. Nyilván ilyennek ismeri ő is, de a tények zavarják, így hát megmástitja őket.

Szemlélete torzulásának egyik legjellemzőbb példája, ahogyan a vasgárdisták 1940/41-es rémtetteit elintézi, ahogyan a kivégzések, terrorakciókból is a nagylelkűséget hámozza ki, ügyelve arra, hogy a példázatból a magyarságra árnyék vetüljön. "E zord időszzakkal kapcsolatban - írja - emlékeztetnünk kell a /román/ demokratikus és antifasiszta erők harci egységén túl ...az egész román nép mélyiségesen emberséges és mélyen demokratikus magatar-

tására, amely annál tartózkodóbb lett, minél inkább növekedett a kerdcsörtetés körülötte: nem verte a zsidót zsidó volta miatt, és nem juttatta így vagy úgy a Gestapo kezére, hogy aztán megsemmisíteni vigyék őket; nem köpte szembe a magyart se magyarságáért..." /170.1./ Fegyük túl magunkat a stilus vakvágányain, ne akadjunk fenn a szerző frazeológiáján se, ne firtassuk, hogy általában használható-e egy népre, hogy emberséges, egy másikra viszont hogy embertelen. Szorítkozzunk mindössze annak megállapítására, hogy ez egyszer igazat mondott a szerző: valóban, Romániában nem deportálták a zsidókat, a "zsidó kérdés" radikális megoldása ugyanis éppen az említett vassárdacéra alatt már 40/41-ben megkezdődött, majd 42/43 telén be is fejeződött. Két esztendő alatt közel félmillió zsidót semmisítettek meg - igaz, német közreműködés nélkül. A stációk pedig: Csernovitz, Kisinyov, Ogyessza, Dalnyik, Cetatea Alba, Vartujeni, Bogdanovka. Ebben a számban nem foglaltatnak a Iasi-ban, Bakóban, Calacon, a kisebb számban Erdélyben kivégzettek. Elképzeltelhetetlen, hogy ne hallott volna szerzőnk Calotescu tábornok és Isopescu ezredes eredeti módszereiről: a jég alá lövetésekről, amit aztán a nyilasok oly szívesen utánóztak és alkalmaztak 1944 telén Budapesten. A Bug partján s jege alatt több tízezer zsidó lelte halálát, igaz, a fázósabbakat istállóba terelték, hogy aztán tüzhalál martalékakivá váljenek. A zsidóság második világháborús tragédiájával foglalkozó munkákban fellelhető adatokat nem lehet egyetlen tollvonással lomtárba utalni.

A puderezés, vagy ahogy a "jeles" szerző írja, a "célszerű hazudozás" nem változtat a történelmi tényeken. Az 1944. augusztus 23-i, valóban zseniálisan előkészített román katonai átállást is olyan fajelméleti kontosbe öltözteti, mintha a fordulat a román nép "mélységes emberségének" lett volna egyenes következménye. A szerző úgy véli, hogy ezzel a frázissal kiiktatható az eseményekből mindaz, ami a második világháború címszava alatt román vonatkozásban szóba kerülhet, az például, hogy Hitlernek Románia volt a keleti fronton nemcsak a legodaadóbb, de leghatékonyabb támogatója is. Feledni látszik, hogy 1942-től nem kevesebb, mint egy-

millió román katona harcolt a keleti fronton, abban a reményben is persze, hogy fasiszta győzelem esetén a németek semmisnek tekintik a Bécsi döntést, s Észak-Erdély újra Romániához fog tartozni. Tegyük hozzá mindehhez, hogy Antonescuék nem csupán Nagy-Románia területi integritásáért vállalták a hatalmas véráldozatot, hanem idegen területek megszerzésének reményében is.

Ribbentrop már 1941. november 23-án kifejtette Mihail Antonescu román külügyminiszternek, hogy "A Führer azt is megértené, ha Románia nemcsak régi határai visszaállítását követelné, de igényt tartana ezek biztosítása céljából egy megfelelő védőövezetre, és Odesszára is." Nos, ebből az igényből és ígéretből szerveződött a román tartományként igazgatott Transzisztria - A Dnyeszteren túli terület. Az igények ugyanígy terebélyesedtek nyugati irányba is. Amikor 1944. március 23-án, mindössze néhány nappal Magyarország német megszállása után Hitler Klessheimbe rendelte Antonescut. Fontosnak tartotta kijelenteni: "Németország nem tartja szükségesnek, hogy továbbra is mint a Bécsi döntést garantáló hatalom funkcionáljon." Észak-Erdélyt visszaigérte Romániának, nem feledkezve meg róla, hogy február 26-án maga Antonescu ösztönözte Magyarország német megszállását, följárólva a román csapatok részvételét is...

Lancranjen kiiktatta a román történelemből a félmillió zsidó kiirtását éppugy, mint az idegen területek megszerzésének vágyát és tényét, mivel ezek tudomásulvétele megkérdőjelezné sajátos elméletét.

Az intenzíven ható veszélytudat fenntartásához, tudatosításához, pszichológiai megalapozásához az a mesébe illő néphiedelem szükségeltetik, hogy a mindig ártatlan népre az örökös ármánykodás jelenti a halálos veszedelmet. Iriss illusztrációként a szerző szinte kéjjel említi, hogy 1940 szeptemberében miként gyilkoltak a magyarok a visszacsatolt Észak-Erdély egész területén. Az Ippen és Treznán történt atrocitásokat minden józanul gondolkodó magyar mindig is elítélte. Főbb tucat áldozata volt ezeknek a szörnyűségeknek. Am a megtorlásokat nem a magyar nép, mégcsak nem is a magyar hadsereg követte el, hanem ketonai alegységek, amelyeknek

parancsnokait és az akcióban részt vevő tiszteket azonnal magyar hadbíróság elé állították és elítélték. Nem mentségünkre kell ezt megállapítani, hanem csak az igazság kedvéért. Ha a szerző a tényeket az igazságnak megfelelően reprodukálná, tudósítva például a megtorlás okairól is, akkor nem lehetne vitánk vele. De nem ezt teszi. Sőt, a két helyen megesett katonai önkényt szövegmanipulációval általános érvényűvé terebélyesíti. A manipulált szöveg a két drámai esemény ürügyén így hangzik el: "gyilkosságokat és atrocitásokat követtek el /1940/ őszén és azután egész Észak-Erdélyben, Ippen Treznán és másutt..." /133./ A hangsúly az interpretációban egész Észak-Erdélyre esik, a vélt általános népirtásra, a tényleges bűnök színhelye viszont "csak példává" szelidül. De nemcsak a földrajzi térség szélesül ki, a bűnökben részt vevők köre is tágul. A megsemmisítési kísérlet ugyanis csak így hihető el. A szerző képzeletében felsorakoznak az emberirtás és embernyomorítás legbarbárabb középkori módszerei. Lancranjen szerint 1940-1944 között egész Észak-Erdélyben írották a magyarok a románokat. "...szinre léptek a baljóslatu düborgő léptű leventék és rongyos gárdisták /?/, akik öltek és gyilkoltak, akasztottak és embereket szabdaltak össze - románokat természetesen, de nemcsak románokat. Házakat és templomokat gyújtottak föl, a temerők sirkeresztjeiről levakarták a román neveket, szurronnyal aprítottak össze terhes asszonyokat, szuronyhegyre tűzött csecsemőkkel jártak-keltek; állatok helyett embereket fogtak járomba, másoknak levágták a fülét, kivágták a nyelvét... ezt akarták elérni, ami elődeiknek az ezeréves elnyomás alávalóságaival sem sikerült: egy több ezer éves nép kiirtását, amelyet senki és semmi nem pusztíthat el..." /135.1./

Hol és mikor estek meg ezek a szörnyűségek? A szerző nem tartja fontosnak a választ, hisz forrásként legfonnebb saját képzeletét jelölhetné meg.

A történelmi események felidézését a jelenkori helyzet ecsetelésével és a jövő lehetőségeinek felvillantásával dúsítja. Figyelmeztetése vészjósló: "Nem szabad felednünk, hogy voltak és vannak Erdélyre vonatkozó reviziós tendenciák: az irredentizmus emelgeti a fejét a közelünkben, és kint távolabb is: nyilvánosan az egységről és testvériségről szónokolnak, miközben galádul hátuk mögé rejtve

készítik /döfésre/ a tört..." /131.1./ A szerző kitartóan szuggerrálja olvasóinak, hogy a vész nem szűnt meg, s emiatt a nemzeti összefogásnál nincs parancsolóbb feladat. Hadd ne bonyolódjunk most annak az elemzésébe, hogy mi indokolja a nem létező veszélytáplálását. Vessünk inkább még egy pillantást a revizionizmus melegágyára, úgy, ahogyan azt Lancranjan hirdeti: "Különbs - írja - ... hogy 1966-ban egy fontos budapesti fórumon elhangozhattak az előbbi szavak: A trianoni békeszerződés imperialista békediktátum volt, amely feldarabolta Magyarországot, Romániához csatolva Erdélyt." Ezt a hamis, minden alapot nélkülöző eszmét hangoztatta ugyanaza a felszólaló a Helsinkai Konferencián is: "...az első világháborúban hiába hozott véráldozatok ellenére a legyőzött Magyarország területe a korábbiakhoz képest egyharmadával csökkent..." /132.1./ A helsinkai felszólalás megadja a kulcsot a magyar személyiség azonosításához, aki két ízben használta a "megengedhetetlen" szavakat. Aligha van olyan román újságolvasó, aki az azonosításra képtelen lenne. A szerző természetesen épp azt akarja, az azonosítás lehetőségének megteremtését. Ez a feladata. Módszeréhez híven Lancranjan mindkét citátumot céljaihoz igazítva, gondolati és szöveg-összefüggéseiből szándékosan kiszakítva fordította. De még az új összefüggésrendszerben is csak fordítás a fordítás. Az az égbekiáltó pontatlanság is elkövetődik a fordítói buzgalom közepette, hogy a román szöveg az ország egyharmadának elvesztéséről tudósít, holott a magyar személyiség beszédében a valósághoz hűen az egyharmad megmaradásáról és a kétharmad elvesztéséről esett szó. Épp e mértéktelennül nagy területek és több milliós magyar tömegek elcsatolása teremtett gondot, az, hogy Trianonban nem érvényesült sem a willsoni önrendelkezési jog, sem a néprajzi határok elve. Ez a körülmény tartja napirenden a nemzetiségi jogok gyakorlásának kérdését. Még akkor is így van, ha Lancranjan úgy hirdeti, hogy Romániában nincs is igazi nemzetiségi kérdés, csak annak mesterséges, denaturált formája, hiszen Románia nem soknemzetiségű ország, hanem "egységes nemzeti állam" /135/, ahol más etnikai csoportok mellett "magyar származásúak" is élnek. És hogy erre a nem magyar, hanem csak magyar származású népségre

milyen történelmi szerepet osztottak a felszabadulás után - figyelmeztet a szerző - soha nem szabad feledni. A romániai magyarságnak ez a szerepvállalása csak úgy érthető meg igazán, ha nem tévesztjük szem elől a magyarok faji sajátosságát, uralkodási vágyát. Ám még mielőtt kimondaná a végső és megfellebbezhetetlen ítéletét Erdély és a nemzetiségi kérdés dolgában, egy odavetett mondattal párhuzamot vont Kossuth és Kun Béla politikája között, kijelentvén, hogy politikájukat mindketten "nem magyar érdekek szolgálatába állították". Ezzel szemben a román vezetés mindenkor a nép érdekeit tartotta szem előtt. Erdély kérdésében is következetesen érvényesítette a megalkuvás nélküli román nemzeti érdekeket. "Tovább haladva a dolgok lényege felé meg kell mondani, hogy egy román kommunista számára a dolgok másként jelentkeznek. Egy román kommunista a fenti tézist /Kossuth és Kun Béla közös nevezőre ítélt nemzetietlen politikáját/ érthető módon csak összeszorult szívvvel fogadhatta el..." A nemcsak ősi jogon birtokba vett, de vérrel ujraszerzett Erdély dolgában a román kommunisták minden "nem román" szempontot elutasítottak. Csakhogy amikor a második világháború után Észak-Erdélyt újra Romániához csatolták, az erdélyi magyarság galád módon janicsár szerepre vállalkozott, s így a magyarság felelős mindazokért a bűnökért, törvényteleniségekért, amelyek az 1948-1958 közötti évtizedben Romániában történtek.

A magyar kisebbség e konstrukciós perben minden rossz okozójaként idéztetik a történelmi ítélőszéke elé. "A felszabadulás után, tehát azt követően, hogy a régi társadalmi rend struktúrája már ledőlt: az /osztályharc/ éleződése sokkal kegyetlenebb volt ott, ahol románok voltak a szenvedők, ott, ahol pártszervezetek és az állami intézmények, továbbá természetesen az államvédelem élén sovíniszta vagy nem sovíniszta magyarok működtek - a munkában való testvérriesülés elutasítói vagy ellenségei." /175.1./

A mondatból világosan kitetszik, hogy a szerző nem csupán az osztályharc torzulásaiért teszi felelőssé a romániai magyarságot, de újra előbukkan a két nép jelleme közötti alapvető különbség is. Hiszen a románság már akkor is kívánta-óhajtottá - egy később meg-honosodott politikai frazeológia szellemében - a "munkában való

testvériesülést", csak hogy a "soviniszta és nem soviniszta magyarok" mit sem tanultak a történelmi leckékből, kisajátították a párt és állami vezetést, ráadásul pedig a hírhedt Államvédelmi Hivatalt, s megpróbálták mindazt - amit már unalmas is leírni. Az olvasó pedig, akinek korábban azt szuggerrálták, végig nyilvánosan hirdették is, hogy a felszabadulás után a zsidók voltak minden bűnök elkövetői, végre rendet teremtet emlékeztében. Most már mindenki számára világos kell legyen, hogy a magyarság a felszabadulás után is azon törte a fejét, hogy az internálótáborokban, a Duna-csatorna munkálatainál és a szűkössé váló börtönökben hogyan pusztíthatná el a román népet. Is ez a - "külső és belső" - mesterkedés csak azért vált lehetségessé, mert a romániai magyarság mértéken felüli jogokhoz jutott. "Igy aknázódott alá az annyira óhajtott egység és egyenlőség, amely kilendült a szükséges és kötelező egyensúlyi helyzetből: egyeseknek /a magyaroknak/ folyvást adtak, hogy "nyugalom legyen", hogy "ne legyenek problémák"./175.1./ A nemzetiségi jogoknak a tulburjánzása szerzőnk szerint mindmáig tart, a hatóságok "erőszakosan kiterjesztik, sokasítják e jogokat, miközben a kisebbség is újabb követelésekkel hozakodik elő..." /175.1./ Így állandóan a románságra leselkedő halálos veszedelem. Ezt a helyzetet túrhetetlennek tartja a szerző. Mielőtt azonban a végső megoldás lehetőségéről elmélkedve fölteszi a drámai kérdést: "De mit teszünk mi románok - fagatja immár a népet -, ha egy szép napon, persze a legdemokratikusabb módon azt követelik tőlünk, hogy szedjük a sátorfánkat /"vegyük hátunkra folyóinkat"/ és álljunk odébb ebből az országból?! Ezt a követelést is meghallgatjuk, vagy mit teszünk?" /175.1./

Azt hiszem, nincs példa rá az emberiség történelmében, hogy egy államalkotó többségi nép létét a kisebbség veszélyeztette volna. Csak bomlott agyu politikusok próbálták elhíttetni ennek a lehetőségét - elterelvén az istenadta nép figyelmét az igazi gondokról.

Lancranjan tragikus hangszerelésű kérdésfölvetésében - "álljunk odébb?" - mindaz benne rejlik, amit egyesek a nemzetiségi kérdés végső megoldásaként emlegetnek. A legcélravezetőbb módszernek ő is a nemzetiségi jogok negligálását tartja; az etnikai csoportok

gyors asszimilálását, a teljes "homogenizálódást". Az "egynyelvű szocialista nemzet" megteremtésének ez a legrövidebb útja; ez az "ultima ratio".

Lancranjan uszító cikkgyűjteménye több mint ötvenezer példányban jelent meg: közfogyasztásra, népnevelésre szánva. Légből kapott "tényfeltárásai", minősítései sérthetik a magyar népet, ezen belül az állampolgári hűségről bizonyosságot tevő romániai magyarság méltóságérzetét: már ezért sem intézhetjük el egy kézlegyintéssel a könyvet. Nem játszhatjuk el, hogy mit sem tudunk róla, hogy nem hallottuk, nem láttuk, hogy tehát mondanivalónk sincs az ügyvel kapcsolatban.

A szerző úgy véli, hogy nálunk némelyek mértéktelenül aggódnak a romániai magyarság sorsáért. Ez a könyv éppen annak bizonyossága, hogy semmilyen aggodalom nem lehet sem tulzó, sem fölösleges.

/Megjelent: a Tiszatáj 1983. évi 9. számában. 51-57- oldalon/

GALABÁRDI ZOLTÁN:

AZ IDENTITÁS

- Volt két söröm és egy kevertem - mondta Czuláger Pongrác az italbolt kasszánőjének. - Most adjon még egy sört és két olajos ringlit fogpiszkálóval.

A ringliket ott mindjárt benyelte, aztán fogta a sört, úgy jött vissza a társaságunkba. Abból a sorból látnattuk, hogy van még egy története a számunkra, és mindjárt elkezdtünk idegeskedni. Tudtuk, hogy megint nem lesz hajlandó levonni a történetből az erkölcsi tanulságokat. Azt mindig ránk bizza...

- Na igen, az identitás - kezdte. - Az is meg tudja kavarni a dolgokat... Azzal kezdődött, hogy abban a helységben eluralkodott

a nagyravágás. Az tény, hogy előbb is igyekeztek. Például majdnem kikövezték a főutcájukat. Voltak ipari vonatkozású terveik és elnagyolt beruházásaik. Többször szóba került, hogy felujtják a központi transzformátort. A határukban lezuhant egy sportrepülőgép. De nem akartak ennyivel megelégedni. Honnan, honnan nem - beléjük költözött egy olyan érzés, hogy ők különbek mindenkinél.

A különbségérzet a vezető testületet foglalkoztatta leginkább, elvégre mi másért lenne testület a testület. Egyszer aztán az elnökük majdhogynem kész koncepcióval állt elő.

- Át fogjuk alakítani a történelmet!

A testületi tagok egymozdulatulag rábólintottak, aztán egymás arcán kutatták az értelem fényét.

- Költségigényes - szólalt meg sokára egyikük. - Ha csak az infrastrukturális együttthatókat tekintjük...

- Én azt mondtam: átalakítjuk! - mondta türelmesen az elnök. - Átalakítani azt lehet, ami már megvan...

És ettől kezdve elvárta, hogy a vezérlete alá tartozók az ortográfiai perspektivákat is az ő személyéből vezessék le.

- Hallhatnánk valami közelebbit? - kérdezte a testület erre kijelölt tagja.

- Az a baj, hogy vagyunk, de csak vagyunk - mondta az elnök.

- A létünk nincs hozzácsatlakoztatva egy háttérhez. Ennek ezennel vége. Van történelmünk. Gazdálkodni fogunk vele. Mert emberek: identitás! Értjük? Identitás! Az ilyesmi mána tekintélyt ad... Megvallatjuk a történelmet, és az úgy fog válaszolni, ahogy mi kérdezzük. És ha lesz egy jó eredetünk, ahhoz hozzáigazodik a jelen és gyümölcsöző lesz a jövő..Elmagyarázom.

Abból indult ki az elnök, hogy az ő helységük alapvetően különbözik a hasonlóktól. Amazokat a véletlen potyogtatta el, míg ők egy sok évezredes multu, nemes, győzelmes fegyvereket és fejlett kulturát hordozó nép leszármazottai, más szóval maradéka. Ezt a történelemből egyáltalán nem nehéz kihüvelyezni, hozzáállás és módszer dolga az egész.

- Aki tudni akarja, annak a képébe vágjuk, hogy a mi előzményeink egyenesen a gótsághoz nyulnak vissza. Aki nem akarja tudni, annak pláne a képébe vágjuk! Ugy bizony, gótok! Általában gótok,

konkrétan vizigótok. Ezek vagyunk mi...

És máris belefogott egy kimerítő eszmefuttatásba, elősorolván rengeteg bizonyítékát, az ő általában gót, különösen pedig vizigót leszármazásuknak. Vette elsőnek a helység nevét. Gátvég. Nem világos-e, hogy tulajdonképpen Gótvégről, azaz a gótság maradékáról van szó? Csak aztán a nyelvi kiszolgáltatottság gáttá silányította a gótot. Nem köztudott-e, hogy a helység környezete szembeötlően vizenyős, erekkel, patakokkal himezve? Nyilvánvalóan az, hiszen az ősök, megtelepedvén, a maguk képére alakították a környezetet. Merthogy vizigótok voltak. Meg kell figyelni a lakosokat. A legtöbbjüknek sokkal csucsosabb a feje, mint akár csak pár tengeri mérfölddel arrébb. Az épületek teteje szintugy meredekebben szökik az ég felé, mint máshol, a helyi népművészetben a meredek uralkodik, arról már nem is szólva, hogy egy országos vetélkedő könnyedén eldöntené, akad-e ember közel vagy távol, aki olyan hegyeset tud köpni, mint a helybeliek zöme...

- A csucsiv, emberek, a csucsiv! - mondta az elnök és magasra nyujtotta az ujját. - Nézzük akár ezt. Ez is tiszta vizigót stílus, nem valami tömpe, történelmietlen testrész. Akinek ennyi nem elegendő, az kutyaházi senki... Most pedig várom a hozzászólásokat.

A testüleg nem igyekezett sulságosan. Az elnök rálátott valamire, biztosan nagy dolog, mit kéne azon tódozgatni-fódozgatni? Bizni - ez a legfontosabb. Egy ideje, amióta elapadtak vagy jócskán meggyérültek bizonyos források, egyetlen fogódzójuk ugyanis az elnökbe vetett hit volt.

- De a felvégiek - szólt valaki, hogy azért legyen valamelyest vita is -, azok... Merthogy bennük lakozik az ellenzékiiség...

- Nem ban az - mondta az elnök. - Legyen ellenvélemény, egészséges dolog az, Csak nem kell törődni vele...

Igy megalapozván a dolgot, hozzáláttak az új korszak kialakításához. A helység végeit jelző táblákat átszövegezték.

Vizigótvár - ez lett az új név, és a hatáskörükbe tartozó térképeken is ezzel cserélték fel a régi nevet. A közterületeken a táblák nagyrészt kicserélődtek. Lett Gót utca, Vizigót tér, Gótok utja, Gótikus köz, Gótika sikátor, Csucsiv szurdok. A lexikonokból előástak néhány virtikli gót személynevet, s lett Alarik utcájuk, Totila soruk, Herrgot terük...

Az iskolákban radikálisan átprogramozták a történelem oktatását. A gótok, főleg pedig a vizigótok világtörténelmi szerepéről, megmaradóképességéről, kulturájáról kellett beszélni az órákon, ami ezeken kívül esett, az csak mellékesen érintendő lett. A nyelvtanárok intenciót kaptak, hogy fegyelmi terhe alatt mutassanak ki a helyi nyelvjárásban gót eredetű szavakat.

A felnőtt lakosságot előadásokon és szemináriumokon világosították föl. Az oktatás a testületbeliekre hárult, s ők végezték is szorgosan, ki-ki a maga képességei szerint. Volt, aki alapos felkészülés után kimerítő előadást tartott, más meg csak ráförmedt a hallgatóságra.

- Vegyétek tudomásul, hogy vizigótok vagytok, velem együtt. Ez egy nagy dolog, és aki ezt nem hiszi, az kutyaházi senki...

A lakosok nagyobbik része zugolódás nélkül fogadta a bejelentést. Egyik azért, mert volt benne fogékonyság az új iránt. A másik miért pont ezt ne vette volna tudomásul? A harmadik rendületlenül bizott az elnökből, jobb híján... Így a kampány beindítása után nem sokkal tétova lelkesedés, valamint határtalan várakozás uralta a lelkeket.

A felvégiek legjobb esetben a vállukat vonogatták, és ezen nem is csodálkozott senki. Végül is ők nehezen magyarázható módon csapódtak a helységhez, a származásuk a megelőző időkben is szalonképtelen téma volt.

Megteremtven az új minőséget, igyekeztek azt a szomszédos meg az odábbi helységekbe betudatosítani. Személyes érintkezés során, hivatali levelezésben és közigazgatási értekezleteken nem kis nyomatékkal meg-megemlítették a dolgot. Egyik területi konferencián a helybéli küldött mondott egypár sületlenséget, ám önkritika helyett azzal érvelt, hogy ő vizigót észjárás sze-

rint, néhány vizigót kifejezést alkalmazva beszélt, aki ezt nem érti, magára vessen.

Anazok hivatalosan nem reagáltak, megszokták, hogy abban a helységben történnek furcsa dolgok. Nem hivatalosan viszont olyasfélét susmogtak, hogy a vizigótok jobban tennék, ha az utjaik állapotával törődnének, ha finomítanák partneri minőségüket, ha megigazítanák a városházájukat ékesítő toronyórát. És hasonlókat. És hogy megadhatnák a szomszéd helységnek azt a nyolcvanhárom kilogramm géppapírt, amit egyszer inségükben kölcsönkértek. Még ahhoz sem ragaszkodna a szomszéd helység, hogy a papír vízjeles legyen, noha magukra adó vizigótoktól annyi igazán elvárható lenne.

- Fafejüek! - jelentette ki az elnök. - Meg irigyek! De nem csüggedni! Még jobban ráhajtunk, amíg az ügy a maga rendje szerint tulcsap a határainkon. Akkor majd lesz nagy szájtátás...

Ráhajtottak még jobban. Még több előadás, még több szeminárium, szimpozion, konferencia, miegymás. A helyi boltokban vizigót jellegű ruhák és cipők jelentek meg. Igaz, a cipőket sűrűsen denacionalizálták, mivel a felvégről hangok hallatszottak, hogy na ja, persze hogy vizigót lábbeli, hiszen a legendyhebb csapadéktól bokáig beázik... Mindazonáltal a helybéli bazárosok remek üzletet csináltak, tömegével dobták piacra a vizigót stílusjegyeket viselő rágógunit, bugylibicskát, briftasnit, a vállalkozó szellemű fiatalok Gót Dogot vásárolhattak a csónakra hasonlító pavilonban. Akkor pedig egyenesen ünnepi hangulat telepedt a légkörbe, amikor a helybéli muzeum igazgatója önkéntes felajánlás gyanánt rábukkant egy metszetre, amelyről könnyen ki lehetett deríteni, hogy valamikor a nyolcadik század közepén keletkezett. A Vizigót Életkép nevet nyert mű csinos idillt ábrázolt: túlkökökkel és kulacsokkal diszitett sátrában a vizigót családfő pipázgatva figyeli, amint vizigót népviseletben tüsténkedő asszonya elébe tálalja a délebedeként szolgáló paprikás krumplit. A sátor környezete szívmelengetően emlékeztetett a helység környékére, maga a vizigót családfő pedig az elnökre.

Megállás nem volt. Nyomasztó devizális gondjaik dacára gót betűs írógépet importáltak, kisdud kötöttárugyáruk fő termékét gótdigán néven hozták forgalomba, s még az esperesüket is rábirták, hogy az istentisztelet megfelelő pontján Orate frates... helyet Orate gótes-t intonáljon.

Ez idő tájt kisebb surlódások adódtak a felvégiakkal. Mert hát azért gyerek a gyerek, hogy amit gondol, na meg a felnőttektől hall, azt a maga módján leképezze és nyilvánítsa. Így történt, hogy a felvégi gyerekek pajkos mondókákkal bosszantgatták az elnök táborát, például ezzel:

- Vizigót, vizigót, pusztold meg a vizilót!

Intették is a felvégieket, neveljék egészséges lokálpatriotizmusra a csemetéiket, na de azokat inthették.

- Hát gyerekek - legyintettek. - Meg aztán igazuk is van...

A horizontális sikerek késlekedése nem szegte kedvét a gótság zászlóhordozóinak. Lassanként azt is magától értetődőnek találták, hogy az eszme aurája az elnökük személye körül fénylik a leglátványosabban. Végül is ő a helység elseje, ő szülte az ideát, különben is, muszáj bizni benne, visszaut nincs. Nekiláttak hát újból átkeresztelni az utcákat, tereket, több közintézmény fölvette az elnök nevét, utóbb már az időjárást is hozzá igazították: ha kedvező volt, azt a belőle sugárzó delejes erőnek tulajdonították, ha nem, a beléje vetett hit vértetében állták a viszontagságait. Maga az elnök is elfogadta, hogy ő már több egyszerű közjogi fogalomnál, kutfő, közatya, rejtett ideál és messze fénylő csillag egy személyben, s ily módon még a Szentháromságot is messze felülmúlja. S. mert így lett, mind sűrűbben fordult a lakossághoz felhívásokkal, intelmekkel, kinyilatkoztatásokkal. Hovatovább az egész kommunikációs kapacitás lekötötte ez a tevékenység, ami hamarosan rendszerre fejlődött, s Az Elnök eszméi néven lett köztudandóvá. Eszme volt bőven. Hol az utcák rendjéről, hol a lelkek emelkedettségének szükségességéről, máskor a vizigótság történelmi küldetéséről, az észszerű táplálkozásról - a lakosság becsületére legyen mondván, hogy jobb ügghöz méltó buzgalommal emésztgették ezeket az eszméket.

Átlényegült minőségéből az elnök részeltetni kívánta a széles tömegeket is, gyakran lemerült az egyszerű emberek világába, meglátogatott közintézményeket, vendéglátóipari egységeket, magánlakásokat. A hagyományos vizigót vendégszeretet kultuszát már régebben a helyi néplélek attributumának nyilvánította, ezért aztán amerre járt, kínálták szorgalmasan. * pedig fűgyasztott szorgalmasan, jócskán megapasztva a lakosok amugy is szükös élelenkészletét.

Egyszer az elnök eltűnődött a jövőn, s a tünődés igen termékenynek bizonyult. A köz oltárára helyezi - mondta, az egész ruhatárát, beleértve a fehérneműt is, hogy a majdan létesíteni szükséges emlékmúzeum számára ne kelljen egyesével, nagy költségkihatással összeguberálni a relikviákat. A lakosság könnyezett a meghatottságtól, s nem ütődött meg azon, hogy a közköltiségek terhére új gardróbbal kellett felruházni az adományozót. Attól már tüsszköltek néhányan, hogy az elnök felesége követte a példát, átadván ugyancsak relikviának konyhája egész felszerelését. A donációhoz mellékelte egy nyugati országból származó árjegyzéket is.

Az egyik testületi ülésen, amely az addigiakat volt hivatva értékelni, az elnök tökéletesnek és elsőprőnek deklarálta a vizigót eszme diadalát, mindamellet szükösnek vélte az okszerű továbbfejlesztést.

- Ki kell törnünk a nemzetközi porondra. Ha már a mi fajánkó szonszédaink képtelenek fölérni hozzánk, vessük bizodalnukat a külföldre. Ehhez persze produkálni kell valami újat. Mi lenne, ha etalongazdává fejlődénék?

Várt egy keveset, hadd bámuljanak egymásra, majd őreá a testületek. Szerette az ilyen pillanatokat...

- Ez idáig volt a világban méteretalon, kilóetalon, meg mit tudom én milyen. De nincs még szépségetalon. Lesz! A szépség náma legalább olyan nagy szó, mint a centi meg a deci. Idecsődül a világ...

A testületek átéreztek az ügy horderejét, ennek betudhatóan a helység több pontján izléses katették jelentek meg. Rajtuk két nyílás, egyik a helyi, a másik a külföldi pénzek számára, felül egy gomb, s ha valaki a kellő összeg bedobása után a gombot megnyomta, láthatóvá lett az elnök kedvesen mosolygó, csak itt-ott retusált képe.

Miért, miért nem - a külföld érdeklődése elmaradt, viszont mind sűrűbben hallatszottak fogcsikorgásra emlékeztető zajok, s immár nemcsak a felvégen. Az identitásra kevésbé érzékeny elemek össze-összedugták a fejüket, s felröppent egy-egy megjegyzés, egy-egy sóhaj. Olyasniket mondogattak, hogy őskutatás helyett inkább piackutatással kellene foglalatoskodni, és idézték a szomszédos helység példáját, ahol is a lakosság apraja-nagyja beépült egy burgonye-előállító termelési rendszerbe, s ebből kifolyólag irigylendő színvonalon élnek világukat...

- Gyönyörű! - háborgott az elnök. - Én a vizigót eszme hágsóján a világnivóra akarom felmásztatni őket, ők meg szomszédos krumplikkal dobálóznak. De nem hátrálok meg! Bevetjük a tudományt. Idehozzuk a legokosabb doktorokat, aspiránsokat, mit tudom én, és ők a tudomány nagyágyujával lövik bele a tudatba a lényeket...

Egyik testületi tag kissé tamáskodva puhatolózott, hogy vajon az illető értelmiségiek átérzik-e majd az ügy jelentőségét.

- Teszünk róla - mondta az elnök. - Az érdekeltségre alapozunk. Van elegendő diszpolgárstátusunk, vannak telkeink. Hallottunk arról, hogy a tudomány áru. Így a marxizmus szempontjából se érheti szó a ház elejét...

A testületi tagok széttrajzottak az országban, megkeresendő és felkérendő a tudós elméket. Nagyszabású szimpozion lesz, így szólt az előzetes terv, s az három aktusból tevődik össze, úgy-mint: 1. A diszpolgársági okmányok megtekintése, 2. Az adományozandó telkek megtekintése, 3. Előadások, vita és felhívás.

Mindössze hét tudományos kapacitást birtak felhajtani. A tekintélyes férfiakat ünnepélyes fogadtatásban részesítették, elszállásolták őket, koktélt adtak a tiszteletükre, majd javasolták, hogy vegyék sorra a tervezett napirendet. Az első pont nem váltott ki semmiféle érdeklődést, a tudósok inkább a telkeket óhajtották szemügyre venni. A szemle le is zajlott, szalonnasüttéssel és vizigót stilusu folklórműsorral egybekötve, aztán a helység legnagyobb termében, odarendelt hallgatóság előtt kezdetét vette az előadássorozat. Esett szó a gót földművelési módsze-

rekről, a vizigót halgazdálkodásról, a gótika és a Bauhaus kapcsolatrendszeréről, egyebekről. A legnagyobb érdeklődést kétségkívül az az értekezés váltotta ki, amelyet ezzel a címmel vezetett be a mérsékelt híres szaktekintély: Etimológiai vizsgálódás azon kérdéskörben, hogy a vizigót identitástudat tartalmazza-e a viziló megpusztilásának immanens kellését...

A téma ilyen megfogalmazása valószínűleg a felületes tájékoztatás gyümölcse volt, mégis, amikor az előadó tudós a maga feltette kérdésre határozott nemmel válaszolt, a megkönnyebülés öröme futott végig a hallgatóságon.

- Nagyon jó! - suttogta az elnök a körülötte bólogató testületeiknek. - Most áttörünk! Hiába, a tudomány!

Ez lett az elnök legkinosabb tévedése. A tudós elnök ugyanis az ülés végeztével nem kívántak részt venni a banketten. Fejfájásra és olvasási penzumukra hivatkozva kollektíve elvonultak. A telkek körül szándékoztak nézelődni. Ott aztán rövidesen összevitatkoztak azon, hogy melyiküknek melyik parcellát lesz joga tulajdonba venni. A vita feleselésbe, utóbb kölcsönös sértegetésekbe, végül dulakodásba ment át, és sokan megesküdtek rá, hogy a tudományos életben olyan lényegretörő konfrontáció évtizedek óta nem fordult elő. Az elnök és a testület semmiképpen nem bírt igazságot tenni, ezért a tudósok izzó felháborodással hazarohantak, s hamarosan beismérő publikációk tömegével támadtak neki a helységnek. Mindenki tudhatta, hogy igazából egymással hadakoznak, de ezenközben megingatták, majd pedig leterítették az egész vizigót eszmarendszert.

A koncepció és vele az elnök - ellehetetlenült.

A helységen önkritikus hangulat lett urrá. Az emberek restellték, hogy csak úgy hagytak magukban táplálni egy tudati tákolmányt, és sietve megszabadultak a vizigót korszak rekvizitumaitól, ki titokban, ki pedig katartikus eufóriától sarkallva, demonstratív, a legnagyobb nyilvánosság előtt. Többen fogadalmat tettek, hogy a továbbiakban még ivásra se használnak vizet... Ugyanakkor mind többször enlgették a vezető testület egyik kitünőségét, akit innár könnyű volt a leáldozott csillagu

elnök helyébe képzelni. Nem is csoda: az illető többek füle hallatára kijelentette, hogy identitásukat nem holmi vizigót pá-raködben, hanem Atlantisz igézetes dicsfényében lehet feltalálni.

A helyiek többségét reménykedés borzongatta meg...

Igy fejezte be Czuláger Pongrác a történetét, aztán kért magának még egy sört, és azt iszogatta, ahelyett, hogy levonta volna az erkölcsi tanulságokat. Állandóan ezt tette velünk, és még volt képe megjegyezni, hogy nem érti, miért nem kedveljük a történeteit...

/Megjelent: a Népszabadság 1982. március 13., szombati szánában/